

A második csoport a kő eredetéről gondolkodott. A kő valószínűleg egy képzeletbeli erős barát, aki segít megvédeni gazdáját és segít a matekdolgozatban is. (A történet bemutatásakor a gyerekek súgnak, ők a kincs hangjai.)

Utolsó csoportunk a tollról alkotott mesét. A rejtegetett tárgy minden bizonnyal egy indián krónikásé volt, aki ezzel írta történeteit.

A második jelenet egy egyszerű hétköznapon játszódott. Peti hazaér az iskolából, de nem szeretne anyukájával és bátyjával ebédelni. Elbújik az ágy alá. Később, mikor magára marad, az ágyon ülve gondolkodik, közben a többi színész a gyerekek segítségével a kisfiú gondolatait igyekszik kitalálni. Peti fejében összekeveredik a képzelet és a valóság. Látja a középkori Hunyadi-család életének egy kis részletét. Emberek jelennek meg, akik Petire bíznak egy karikát, ami állításuk szerint nagyon fontos a báty jövője és biztonsága szempontjából, ezért a kis hősnek el kell juttatnia a karikát a bátyjához.

Itt a gyerekek megint három csoportban dolgoztak és tanakodtak a karika múltjáról, jelenéről, jövőjéről – ezúttal a gyerekek színészként is részt vehettek a produkcióban: a jeleneteket előadták társaiknak. Az egyik csoport szerint a kisfiúban összekeveredik a képzelet és a valóság, hiszen a vaskarika valós, ám a célszemély alig-ha. Lehet, hogy Peti az iskolából hazafele lopta el a karikát, és miatta felelnie kell? Természetesen lehet. A kisiskolások ezt kívánták előadni a többieknek... A többi diák a következményeket is megtudja, ugyanis a lelkes gyerekek azt is eljátsszák, amikor hősünket felelőségre vonják az iskolában a lopott tulajdon miatt. Ekkor megint keveredett a fiúban a valóság és a képzelet. Az iskola személyzete a képzeletbeli világ alakjaiban testesült meg.

A második csoport előadásában a gyerekek idős emberek voltak, akik csak meg szeretnék érinteni a karikát (vagyis a koronát), ám kiderült a ravaszság! Az idősek igazából katonák voltak, akik meg akarták szerezni a kincset Petitől.

Az utolsó csoport játékában a főszereplő az édesapjával akart találkozni, aki a képzeletében természetesen Hunyadi János volt, és aki bajba került, amikor a fia segít-

ségére sietett. Peti tudomást szerzett erről, és a koronával a Hunyadi családhoz hűségeseget seregbe toborozta, hogy együtt menjenek kiszabadítani a családfőt. A terv azonban meghiúsult, mikor emberrablók támadtak rájuk, akiket nem sikerül legyőzni, és akik elvitték magukkal Petit. Ezt a jelenetet lassítva játszották, minden gyerek Petit alakította.

Aztán ismét a színészeké lett a színpad. A külföldön dolgozó apa telefonált. Kisebbik fiával szeretett volna beszélni, akit azonban sehol sem találtak.

A gyerekek nagy örömeikre ekkor megint bekapcsolódhattak a játékba: az anyának adhattak tanácsokat, hogyan kellene máshogy bánnia a fiával. Ezt a feladatot is élvezték, akárcsak az összes többi. Otthon biztos nem ők javasolnak a szüleiknek nevelési elveket, ezért is volt izgalmas ez a feladat. Javasataik szerint többször kellene az anyának megdicsérnie Petit, jobban kimutatni, hogy szereti, beszélgessenek, és segítsen neki a tanulásban.

A negyedik jelenettel elérkeztünk a történet végéhez, Hunyadi László kivégzéséhez. A gyerekek azonban nem akartak még elmenni, szerettek volna még együtt dolgozni. Szerencsére volt még egy kis záró feladat a számukra! Ugyanarra a három csoportra oszlottak és megkapták a feladatot. Az egyik csoport Peti naplóját írta, a másik csoport levelet az apának, a harmadik megszabadul a koronától, kincseit egyetlen nagy ajándékká barakcsolva össze, amit az anyukájának adtak.

A gyerekek cseppet sem távoztak csalódva, talán csak azért csüggedtek, mert vége lett a foglalkozásnak. Pedig három óras volt. De teljes bizonyossággal mondhatom, hogy az idő nagyon gyorsan eltelt, még nekem is, aki csak külső szemlélője lehettem a foglalkozásnak. Hiába mondják, hogy nem lehet hosszú színházi előadásokra vinni a kicsiket, mert nem érdekli őket, és hamar unatkoznak. Nem a mennyiség az ok, hanem a minőség. És az, hogy sokszor kívülálló. A gyerekek itt nagyszerűen érezték magukat. Még az iskolában is örültek a látott élménnyel kapcsolatos feladatoknak! Levelet írtak, történetet meséltek.

Egy biztos. Ők már kedvet kaptak a színházhoz.

Hajnal Zsófia

Granice naše mašte

– rövid, szubjektív beszámoló egy mosztári konferenciáról –

Bethlenfalvy Ádám

Granice naše mašte – ez volt kiírva annak az osztályteremnek az ajtajára, ahol mosztári gimnazistáknak drámaórárt tartottam. Azért adtam a *Képzeletünk határai* címet a műhelymunkának, amikor ősszel jelentkezni kellett a konferenciára, mert egy konkrét tárgyból kiinduló drámás történetépítést szerettem volna velük kipróbálni, amelyről aztán beszélgethetek bosnyák drámatanárokkal. Végül *hat* gimnazistával dolgoztam, és *ketten* figyelték a játékot (mindketten jártak már Magyarországon, John Somers több napos képzést tartott 2004-ben, Maria van Bakelen pedig egy viharos IDEA¹ elnökségi ülésen főszerepelt nálunk – talán kiderült a nevekből, nem a boszniai kollégákkal beszélgettem végül az óráról), amelynek so-

¹ IDEA: International Drama/Theatre and Education Association (A szerk.)

rán néhány érdekességet megtudhattam én is a bosnyák fiatalok életéről, de utannak nem ez volt a fő célja.

A Centar za Dramski Odgoj (CDO – Drámapedagógiai Központ, Mosztár) borzasztó nehéz körülmények közt dolgozó, rendkívül tevékeny központ, amely a volt-jugoszláv államok legaktívabb drámapedagógiai szervezete. Bátran vállalnak nemzetközi szinten is feladatot, például idén januárban az ausztrál szervezettől vették át az IDEA titkárságának működtetését. Úgy gondoltuk, hasznos lenne, ha az MDPT szorosabb kapcsolatokat építené ki a térségben, sokak áldozatos munkájának köszönhetően a magyarok területeken zajlik a „drámás” élet, de kevés kapcsolatunk van más szervezetekkel.

A mosztári híd. Bethlenfalvy Ádám felvétele

A 2009. február 20-22. között – immár tizenegyedik alkalommal – megrendezett nemzetközi konferencia témája ezúttal a vallás és a dráma/színház viszonya volt. Itthon talán nem számít a legégetőbb kérdések egyikének, de egy olyan helyen, ahol még mindig láthatóak a másfél évtizeddel korábbi vallási és etnikai háború nyomai, nyilván más súlya van ennek a problémának is. Sajnos erről a kérdéstről csak Sead Džulić, a szervezet vezetőjének megnyitó előadásából tudhattam meg többet, ugyanis a vasárnap délutáni hazaindulásomig ő volt az egyetlen helyi előadó. Ő elsősorban arról beszélt, hogy milyen nehézségeket szül az a helyzet, amikor a bosnyák muzulmánok és a horvát katolikusok a kényes kérdéseket felvető Mosztári Ifjúsági Színház munkájának támadásában szinte egymásra találhatnak (persze aztán mégsem...).

Az időjárás viszonyok miatt lezárt repterek arra kényszerítették a szervezőket, hogy péntek délután helyett csak szombat reggel nyissák meg a konferenciát, így szombaton műhelymunkákkal kezdődött a program. Párhuzamosan három workshop ment, ezek között osztották el testvériesen a megjelent egy osztálynyi gimnazistát. Egy háromtagú angol csapat dolgozott a szerelem és a szakítás témáján, illetve egy iraki származású német táncszínházi szakember tartott a forgó dervisek mozgására épülő tréninget...

Délután a már említett előadással folytatódott a program, amelyet több másik követett.

John Somers egy egész falut megmozgató színházi projektről számolt be, ahol egy közös cél mentén szertartásszerű közösségi élményben lehet részük egy szélesebb közösség tagjainak. Az egyre zsugorodó angol egyházi közösségek miatt keletkező vákuum egyik lehetséges kitöltőjeként mutatta be Somers ezt a projektet.

A svéd Lena Ekhem különböző színházi és spirituális tereket hasonlított össze, valamint templomokban létrehozott színházi előadásokról számolt be. Ruth Mjanger (Norvégia) azt a kérdést feszegette, hogy a Boal-féle elnyomottak színháza viseltet-e előítéllettel a vallásos emberek iránt. Az egyházi fenntartású egyetemen tanító Ruth végül arra jutott, hogy az elnyomottak színháza elnyomja a vallásos embereket. Kutatása Augusto Boal írásainak elemzése alapján készült és kisebb felháborodást váltott ki. Az estét Dorothy Heathcote videón elküldött előadása zárta, ebben beszámolt arról, hogy ő miként foglalkozott különböző vallási témákkal munkássága során.

Vasárnap volt előadás az öngyilkos merénylők cselekedeteinek színházi keretből történő elemzéséről, és beszéltek konkrét színházi előadások spirituális mozzanatairól is. Az utóbbi téma holland előadójának hosszú színdarabrészletei miatt kellett tíz percre sűrítésem a saját előadásomat, ami egy történeti áttekintés volt arról, hogy mikor milyen formában és milyen céllal volt/lehetett jelen a színház és a dráma a magyarországi iskolákban. A különböző vallásos iskoladrámáktól kezdve futólépésben eljutottam napjainkig, azzal a kérdéssel zárva előadásomat, hogy miként biztosíthatjuk azt, hogy nem morális vagy ideológiai üzenetek közvetítőeszközeivé fokozzuk le a drámát, hanem valódi problémák, kérdések vizsgálatát szolgáló tanítási formaként működik iskolai keretek között is.

A konferencia harmadik (valójában második) napjára több szerbiai, szlovéniai és horvát drámapedagógus is megérkezett, akiket láthatóan jobban érdekelt a dráma és iskola viszonyának vizsgálata, mint sok korábbi téma. Az ő előadásait sajnos már nem tudtam meghallgatni, hétfőn reggel Budapest környékén dolgoztam, így neki kellett vágnom vasárnap délután a kilenc órás autóútnak.

Bár szervezési szempontból hagyott kívánnivalót maga után a konferencia, a mosztári központ láthatóan fontos szervezőeleme a térség drámapedagógiai tevékenységeinek. Olyan kapcsolat, ami lehetővé teszi, hogy magyarországi tudásunkat sokakkal megosszuk, és találkozzunk olyan emberekkel, akiktől mi is tanulhatunk.

A következő konferencia jelentkezési lapja is felkerül majd a Társaság honlapjára, a nemrég közzétett cím biztató: Drámapedagógia az iskolákban – az élet iskolája

2009. február 21. szombat

Sead Djulić, a Mosztári Ifjúsági Színház (Mostarski Teatar Mladih) és a Drámapedagógiai Központ (Centar za Dramski Odgoj – CDO) vezetője. Az utóbbi szervezet által rendezett konferencia programja után, este 10 körül sikerült időt találnunk egy rövid beszélgetésre. Izida Sakić tolmácsolta beszélgetésünket.

Izgalmas története van a mosztári CDO kialakulásának. Kérem, mesélje el!

A CDO a Mosztári Ifjúsági Színház oktatási területen folytatott tevékenységéből alakult ki. Mivel a színház egy közintézmény, egy idő után szükségessé vált, hogy alapítsunk egy civil szervezetet, amelynek tevékenysége más megközelítést igényel és munkája egész Boszniára kiterjed.

Annak idején meghívást kaptunk az IDEA budapesti közgyűlésére. Színházunk előadása után, az akkori elnök, Maria van Bakelen mondta, hogy először lépett fel ilyen fontos eseményen egy olyan szervezet, amely nem tagja az IDEA-nak. Még azon az estén egy budapesti kávézóban eldöntöttük, hogy alakítunk egy civil szervezetet, amely tagja lesz a nemzetközi drámás közösségnek. Tehát március 27-én hivatalosan is az IDEA tagjává váltunk. Hazatérésünk után beszámoltunk itthon a tapasztalatainkról és elkezdtük a hivatalos bejegyzési folyamatot.

A feladatok egy részét az Ifjúsági Színház munkájából vettük át, és emellett újak is voltak. Ma a következő tevékenységeket folytatjuk: Jó pár fesztiválnak vagyunk a szervezői. Mi szervezzük a Bosznia és Hercegovinai gyermekszínházi fesztivált, az országos diákszínházi fesztivált, a főiskolai és egyetemi hallgatók színházi fesztiválját és az új írások fesztiválját. Emellett megrendezzük a fiatal szerzők műhelyét és az alternatív akadémiát. Folyamatosan szervezünk olyan iskolai projekteket, amelyekben a tanítási drámát (DIE), a színházi nevelés (TIE) módszertanát, az elnyomottak színházának fórumszínházát és a playback színház eszközeit használjuk. Persze ezekből különböző elemeket összegyűrve gyakran egyfajta hibridet alakítunk ki, hogy az adott körülményekhez jobban alkalmazkodjunk. Tizenegy éve jelentjük meg drámapedagógiai folyóiratunkat, a TmačaArt-ot. Emellett képzéseket szervezünk színházi szakemberek és pedagógusok számára. Egyfajta drámapedagógiai szolgáltató és fejlesztő központként működünk. Mindez vezetett ahhoz, hogy idővel az IDEA európai hálózatának központi irodájává váljunk és egy hónapja a teljes IDEA titkárságának feladatát is magunkra vállaltuk. A végső és rendkívül fontos célunk az, hogy a drámapedagógia a bosznia-hercegovinai nemzeti tanterv részévé váljon. Nagyon közel állunk ehhez a pillanathoz, reményeink szerint nemsokára a tanterv részeként is ott lesz a tanítási dráma az iskoláinkban. A Mosztári Egyetem bölcsészkarán elindítottunk egy drámapedagógia tanszéket, és a hallgatók első csoportja idén végez ezen a képzésen.

Tehát komoly tárgyalópartnerként fogadnak minket a minisztériumban is, és már le is adtuk a javaslatunkat a drámás tantervre. Ezt ők kérték tőlünk, mi pedig összeállítottuk. Ennek az egyeztetése hosszú folyamat lesz, de már elindult.

Visszatérve egy kicsit az idén 35 éves Mosztári Ifjúsági Színházra: milyen színház ez tulajdonképpen?

Alapvetően egy fiataloknak játszó színház. Ez a fő feladata. Vannak emellett gyerek és ifjúsági drámacsoportjai is, ezek fő célja a kreativitás fejlesztése – nem előadás létrehozása, hanem a személyiségfejlesztés. Persze van olyan, hogy előadás születik a folyamatból, ez nem baj, de nem erre van kihegyezve a munka. A színház hírneve az ifjúsági előadások minőségéből származik. Ezek kemény, provokatív, céltudatos előadások. Emellett vannak olyan előadásaink is, amelyek mindenkinek, felnőtteknek is szólnak, ezekhez mindig olyan alapanyagot választunk, amely megmozgatja nézőinket, elősegíti a változást.

A Mosztári Ifjúsági Színház előadása. Az örmény népi tánc témakörével foglalkozó darab a konferencia programjának része volt.

A jövő ezek szerint meglehetősen pozitívnak tűnik, de mi a drámapedagógia jelenlegi helyzete Boszniában? Mennyire van jelen most az iskolákban, a tanárok eszköztárában? Milyen dramatikus tevékenységet használnak a leggyakrabban?

Az elmúlt 12 évben több ezer tanár, színházi szakember, tanító vett részt a legkülönbözőbb képzéseinken. Legtöbbjük ma is használja a nálunk tanultakat. Vannak persze olyan iskolák, amelyek inkább azt választják, hogy mi menjünk ki és dolgozzunk a diákjaikkal, és mi természetesen örömmel tesszük ezt, hiszen arra törekszünk, hogy folyamatot építsünk. Természetesen több más szervezet is dolgozik hozzánk hasonló eszközökkel Mosztárban, ezek között nemzetközi szervezetek is vannak.

Nagyon késő van már, de engedjen meg egy utolsó kérdést: nemzetközileg ismert és elismert szervezet a CDO, mennyire becsülik meg a munkájukat itt Mosztárban?

Azok az emberek, akikkel a város részéről kapcsolatban állunk, főként szociális munkásokra, oktatási felelősökre, tanárookra gondolok, ők tudnak a létezésünkről, ami nekik tetszik a munkánkból, azt kiemelik és

beírják a jelentéseikbe, de tenni semmit nem hajlandók értünk. Támogatásuk egyedüli jelzéseként hivatalos levelekben közlik velünk, hogy engedélyezik, hogy az iskolákba bemenjünk, és ott dolgozzunk. Persze tisztában vagyunk azzal, hogy hol élünk és hogy kik vesznek minket körül, és hát ez egy probléma. Így csak egy korábbi pápának az egyházzal kapcsolatos mondatát tudom idézni: az idő velünk van! (A CDO honlapja: www.cdobih.org)

A XVII. Dráma az Oktatásban Világkongresszusról

Schlainingi kastély 2009. április 3-9.

A kongresszus témája: A drámafoglalkozás részletes kidolgozása – a kezdetektől a dráma megszületéséig. Hogyan használjunk különböző érzékszervi ösztönzőket és szövegeket a dráma felépítéséhez és kibontakoztatásához?

A nagyszerű szakembereket, nemzetközi gárdát felvonultató kongresszusra 25 országból mintegy 100 résztvevő érkezett a festői szépségű burgenlandi településre, ahol ideális körülmények között, a kastély modernizált termeiben, angol munkanyelven tanulhattunk a mesterektől. Az AITA (Nemzetközi Amatőr-színházi Szövetség) égisze alatt a főszervező osztrák tagszervezet, élén a magyar származású, bécsi *Mag. Josef Hollossal*² – aki a fél világot bejárta, a drámajáték elkötelezett híve, és elvitathatatlan érdeme van abban, hogy a módszer Magyarországon is követőkre talált – mindent megtett azért, hogy a lehető leghatékonyabb legyen az előadások és a workshopok sora. Reggel 9 órától este 10 óráig csak étkezési szünetekkel tartott a képzés és tapasztalatcsere. Ezután a kastéllyal szembeni ódon épületből kialakított, jó étkekkel szolgáló, kellemes szálláshelyen nyílt lehetőség a szakmai beszélgetésekre és személyes kapcsolatok teremtésére. Az afrikai zenére történő sajátos táncos bemelegítés után – mely *Frank Katoola*, az ugandai Kyambogo tanárképző főiskolája tánc- és drámatanárának reszortja volt – délelőtt és délután négy szekcióban dolgoztunk.

Mi először a németországi, osnabrücker Színházpedagógiai Akadémia professzorával, *Dr. Christel Hoffmann* asszonnyal egy szövegből indított drámafoglalkozáson vettünk részt. A bemelegítő játék után egy négy versszakos Brecht verssel foglalkoztunk. Miután mindenki választott magának egy sort, a mozgásos interpretálások változatos tárháza következett. Majd vissza a szöveggel való technikai játékhöz. Ezt követően a szinte minden konvenciót felvonultató tartalmi játékok következtek, és a végére megszülettek a drámai helyzetek is. Szerinte indirekt módon, de kell színházat csinálni a kisgyermeknek is. A szövegelmondástól az improvizációig jut el. Ha színpadra szánják a jelenetet, akkor a végén fixálják a szöveget. Az „én” szemszöveget felváltja a „mi” – a kollektív szemlélet. A még mindig vehemens, fantasztikus energiával rendelkező professzornő a brechti módszer híve. Ő maga – ifjú dramaturgként, színházi rendezőként – találkozott a mesterrel. A gyermekekkel végzett munkájában is az epikus színház áll a középpontban.

A következő nap az angol *Dr. Andy Kempe* – a Readingi Egyetem tanára, drámás másoddiplomás és posztgraduális képzéseket is vezet – workshopján a téma a fiatalok öngyilkossága volt. Őszintén szólva megriadtunk a témától. Ehhez képest sok derűs pillanat is színesítette a drámai helyzeteket. Véleménye szerint nem szabad, hogy parttalanná váljon a foglalkozás. Úgy kell irányítani, hogy érdekelt legyen benne a gyerek, és haladjanak az ő általa kívánt irányba. A tanárnak meg kell terveznie azokat a pontokat, ahol kézbe veheti az irányítást. Fontos az utat meghatározni, hogy eredményesen haladjunk a kijelölt irányba. Szlogenje: „limitation is stimulation” (a korlátozás ösztönzés). Pontos, világos instrukcióival nagyon könnyen áthidalta a néha jelentkező nyelvi akadályokat. Felhívta a figyelmünket a kontextusépítés fontosságára, hiszen csak ezt követheti a karakterépítés. Véleménye szerint az akciók kiértékelése szintén elengedhetetlen. Az összeszedett, átgondolt, pontosan felépített foglalkozás részletes leírásának a későbbiekben történő megismertetését, közzétételét fontosnak tartjuk.

A harmadik szekció vezetője a német rendszeresség és az elidegenítő módszer ellenpontjaként a szentpétersvári drámai-színházi tanszék professzora, *Alice Ivanova* a Sztanyiszlavszkij-módszer híve. Beszélt az

² Josef Hollos – ahogy sokan ismerjük: Hollós Jocó – a Magyar Drámapedagógiai Társaság tiszteletbeli elnöke, akit egyesületünk 2007-ben Életmű-díjjal tüntetett ki. (A szerk.)